

Organizovaný zločin a terorismus v postsovětském Čečensku

TOMÁŠ ŠMÍD

The Organized Crime-Terrorism Nexus in Post-Soviet Chechnya

Abstract: This article deals with the nexus between organized crime and terrorism in the region of post-Soviet Chechnya, and the primary goal is to show the connection between the phenomenon of organized crime and non-state armed actors who are generally labelled as terrorists. As a framework for the analysis, we chose the “Crime-Terror Nexus” typology of Tamara Makarenko. As organized crime and terrorism are interconnected in Chechnya, the organized crime groups in post-Soviet Chechnya usually employ terrorist tactics (and vice versa) for operational purposes. However, in some periods we can find examples of a strong convergence in which criminal and terrorist organizations could merge into a single entity that initially displays characteristics of both types of groups simultaneously. The article also shows that it is very difficult to categorize some Chechen actors, especially those involved in terrorist activities.

Key words: Chechnya, Russian Federation, organized crime, terrorism, armed non-state actors.

Problematika působení nestátního násilných aktérů (*violent non-state actors* – VNSA) či nestátních ozbrojených aktérů (*armed non-state actors* – ANSA; autorem preferovaný termín) je v posledních letech velmi akcentované pole výzkumu. Existuje několik typologií, které rozčleňují nestátní ozbrojené aktéry a jevy, jež jejich působení přináší (Mair 2003; Williams 2008; Shelley – Piccarelli 2005). Nicméně většina typologií představuje ideální typy a řada VNSA ve své existenci a jejich reálných projevech vykazuje rysy více typů, mezi nimiž existuje větší či menší propojení. Tento text se zabývá propojením mezi organizovaným zločinem a terorismem v oblasti postsovětského Čečenska, přičemž primárním cílem je ukázat propojení mezi fenoménem organizovaného zločinu a aktéry, kteří bývají obecně označováni za teroristy. Druhým a možná důležitějším cílem textu je poukázat na limity modelů, které propojení organizovaného zločinu a terorismu popisují. Představíme-li si problematiku jako přímku, na jejímž jednom konci se nachází organizovaný zločin a na druhém terorismus, je třeba zdůraznit, že především na konci „terorismus“ se v dnešní realitě nacházejí velmi nejasně definovatelní aktéři. Konceptualizaci mnohdy také ztěžuje skutečnost, že není jasné, zda je termínem *terorismus* myšlen sám jev či fenomén, anebo aktér (jedinec, skupina), který je jeho nositelem. V tomto ohledu je tedy sledovat propojení obou fenoménů problematické, jelikož jeden z pólů (minimálně v čečenských reáliích) lze na rozdíl od jiného těžko konceptualizovat. Text využívá typologii Tamary Makarenkové (2004), která byla vybrána pro určitou svou klasičnost i obecnost. Právě proto pomůže ilustrovat složitost až nemožnost generovat krystalicky čisté teoretické závěry. Na pólu terorismu autor textu operuje ve vlastní empirické analýze se všemi nestátními ozbrojenými aktéry působícími v Čečensku, jelikož typus terorismu je na rozdíl od organizovaného zločinu prakticky nemožné ve zkoumaném

areálu najít jako čistý typ. V tomto ohledu lze celý text také pojímat jako kritiku makarenkovské typologie.

POZNÁMKY K METODOLOGII

Tento text pracuje se dvěma typy dat: prvním jsou pozorování a rozhovory získané během terénního výzkumu, druhým výstupy místních médií. V prvé řadě text vychází z terénního výzkumu, který autor již několik let pravidelně provádí přímo ve sledovaném regionu a na světových pracovištích zabývajících se problematikou kavkazského regionu. V rámci terénního výzkumu autor provedl nesčetně (až v řádu stovek) neformálních interview s místní populací a 42 rozhovorů s angažovanými pozorovateli – představiteli místního neziskového sektoru, akademiky, politiky, náboženskými představiteli a také reprezentanty separatistického křídla.

Z oněch 42 rozhovorů byla naprostá většina polostrukturovaných, přičemž základní sada otázek směřovala k ozbrojenému konfliktu na Severním Kavkaze, jeho charakteru a aktérům. U těchto jmenovaných respondentů byla provedena i interview soustředící se speciálně na čečenský areál. Všechny tyto rozhovory lze považovat za expertní. Z těch, co souhlasili s odhalením své identity, lze jmenovat politologa Abdullu Istamulova, lidskoprávního aktivistu Minkaila Ježijeva, lékaře Hasana Bajeva nebo etnografa Saida Magomeda Chasijeva. Autor pobýval v Čečensku v zimě 2009, na jaře 2010, v létě 2010 a v létě 2012. V akademickém roce 2009–2010 absolvoval výzkumný pobyt při MGIMO MID RF v Moskvě a vedl expertní rozhovory také s ruskými odborníky z Carnegie Center (Alexej Malašenko, Nikolaj Petrov), Centra vojenských analýz (Sergej Markedonov) či Etnografického ústavu RAN (Sergej Arutjunov, Jurij Ančavadze, Michail Drambjan).

Výběr všech osob pro rozhovory probíhal metodou sněhové koule, přičemž v případě expertních rozhovorů hrála roli také rešerše současné odborné literatury.

Druhý zdroj dat představují mediální výstupy, přičemž klíčové bylo pro autora logicky období od rozpadu SSSR do roku 2013 a soustředil se především na ruskojazyčná média, která procházel pomocí klíčových slov – Čečensko, organizovaný zločin, terorismus, nestátní ozbrojený aktér, povstalectví. Využíval především databáze Eastview, k níž měl přístup díky Fulbright Masarykově stipendiu na CACI SAIS, The Johns Hopkins University, v akademickém roce 2010–2011 a v níž zpracovával přední ruský denní tisk a časopisy (*Nezavisimaja gazeta*, *Rossijskaja gazeta*, *Kommersant*, *Novaja gazeta*, *Argumenty i fakty* atd.) v časovém rozmezí 1991–2013. Texty byly vyhledávány pomocí klíčových slov a vybrané články sloužily především k triangulaci.¹

TEORETICKÁ A KONCEPTUÁLNÍ VÝCHODISKA

Nestátní ozbrojení aktéři

Pohybujeme-li se v prostředí problematiky ANSA, vycházíme především z prací Williamse (2008), Maira (2005), Schneckenera (2009) a Shelleyové s Piccarellim (2005). Posledně jmenovaní se také zabývají právě propojením mezi různými fenomény nestátního násilí. Základní charakteristikou ANSA je jejich nestátní charakter. Narušují monopol na násilí, který v moderním pojetí státnosti náleží mezinárodně uznávanému státu. Mohou si ce v některých případech požívat státní podpory, ale formálně do státních institucí integrovány nejsou. Přesto jde však o uskupení, která mají organizační strukturu, jež je dlouhodobá a jejich činnost taktéž (Schneckener 2009).

ANSA existuje vícero typů, které mají celou řadu podob a variací, přičemž k vymezení jednotlivých typů a vytvoření základní typologie ANSA je potřeba sledovat činnost ozbrojených skupin v několika rovinách. Mair při vytváření typologie ANSA používá čtyři základní kritéria pro odlišení jednotlivých typů, a to motivaci, cílové skupiny, geografickou šíři působnosti a cíle. Na jejich základě rozlišuje čtyři ideální typy nestátních

ozbrojených aktérů: zločinecké organizace; teroristické organizace; váleční podnikatelé (*warlords*); povstalecké skupiny (*rebels*).

Williams (2008), který Mairovu typologii rozvíjí, sleduje motivaci a účel vzniku, sílu a rozsah činnosti, organizační strukturu, roli a funkci násilí, vztah se státem, podoby financování a materiálního zajištění a personální saturaci členů. Na základě těchto atributů představuje následující typy: *warlordy*, povstalecké skupiny, teroristické skupiny (stejně jako Mair), zločinecké skupiny a mládežnické gangy, milice a polovojenské síly.

Všechny představené typy jsou umělé konstrukty a ideální typy, přičemž v sociální realitě se většina skupin a jevů, jež s sebou nesou, pohybuje mezi jednotlivými typy, a mnozí ANSA mohou dokonce oscilovat i mezi třemi až čtyřmi typy zároveň, jelikož jednotlivé typy se navzájem nevyklučují. Často také záleží na úhlu pohledu, kterým je daný ANSA sledován, a může tak být v témže momentu vnímán různými lidmi různě.² Mnohdy narážíme také na problém, že řadě daných ANSA chybí jasná organizační struktura a jsou přítomny spíše v širší formě jakýchsi společenských jevů, což je časté právě u organizovaného zločinu a terorismu. V takovém případě je sledování propojení fenoménů logicky složitější, nejsou-li sevřeny v obhlédnutelné organizační podobě. A tak tomu je přesně v případě propojení terorismu a organizovaného zločinu, který můžeme sledovat právě v těchto dvou rovinách – v rovině jevu v určitém čase a prostoru a v rovině konkrétního aktéra. A aby byla situace ještě spleťtější, v určitém čase a prostoru jsou téměř vždy přítomny obě roviny.

Organizovaný zločin a terorismus

Jako základ pro analýzu zkoumaného jevu slouží typologie propojení organizovaného zločinu a terorismu (*organized crime-terrorism nexus*) Tamary Makarenkové. Tato typologie je nicméně používána pouze jako rámcové teoretické vodítko, protože čečenská realita je mnohem složitější. Co se týče terorismu, autor zkoumá všechny ANSA, kteří se v Čečensku pohybovali nebo nadále působí. Neomezuje se pouze na subverzivní ANSA, jako je třeba Emirát Kavkaz, ale analyzuje i represivní promoskevske³ struktury soustředěné kolem hlavy republiky Ramzana Kadyrova. Čečenská realita totiž čistý typ teroristické skupiny (ani jevu) nezná. Ostatně jedním z cílů tohoto textu je ukázat, že v soudobé čečenské realitě nelze nalézt aktéra, který by zcela odpovídal ideálnímu typu teroristické skupiny.

Pro potřeby tohoto textu chápeme terorismus jako metodu či způsob užití síly nebo hrozby silou s cílem vyvolat specifické psychologické účinky (zpravidla strach), které vedou k dosažení určitých, zpravidla politických cílů. Podstatné je, že terčem použití síly jsou většinou civilisté, a nikoli ozbrojené složky v činné službě. Terorismus můžeme klasifikovat celou řadou způsobů a pomocí mnoha kritérií. Pro účely tohoto textu je nezbytné zmínit především rozdělení na subverzivní terorismus (proti držitelům moci) a represivní terorismus (od držitelů moci). Dále můžeme rozlišovat nestátní a státní terorismus, přičemž toto rozřazení sice zpravidla odpovídá předchozímu, nicméně nemusí tomu tak být vždy. I stát může páchat subverzivní teroristické činy (například na území jiného státu) a nestátní (substátní) aktér může provádět represivní teroristické činy na území, jež fakticky ovládá (srovnej Smolík 2014; Mareš 2005; Strmiska 2001; Hoffmann 2006; Laqueur 2005).

Organizovaný zločin je v tomto textu definován jako kriminální činnost, která vykazuje většinu z následujících atributů: neideologičnost, strukturu a organizovanou hierarchii, dlouhodobost, násilí (přímé i nepřímé), exkluzivitu členství, ilegální podnikání, pronikání do legální ekonomiky a korupci. Není nezbytně nutné, aby sociální jev či entita měly všechny uvedené definiční atributy, nicméně jako primární můžeme spolu s Haganem (2006) pojímat neideologičnost, dlouhodobost, ilegální podnikání a korupci (respektive šíření imunity před zákonem; srovnej Finckenauer 2005; Kupka – Šmíd 2012).

Propojení organizovaného zločinu a terorismu

Fenomén propojení organizovaného zločinu a terorismu byl zkoumán několika autory (Makarenko 2004; Clarke – Lee 2008; Dishman 2001; Shelley – Piccarelli 2005). Pro účely tohoto textu bude využito typologie Tamary Makarenkové (2004), ačkoliv ji někteří autoři považují za překonanou, respektive nepostačující (Clarke – Lee 2008).⁴ Její typologie vychází z bipolárním spektra, kde organizovaný zločin a terorismus zaujímají krajní pozice na pomyslné přímce. K propojení mezi těmito dvěma bezpečnostními hrozbami může podle Makarenkové (2004: 131) dojít ve čtyřech podobách – *aliance*, *operační motivace*, *konvergence* a *syndromu černé díry*.

Aliance mezi skupinami organizovaného zločinu a teroristickými skupinami existují v mnoha podobách. Teroristické skupiny navozují spolupráci s kriminálními strukturami většinou tehdy, chybí-li jim expertní zázemí v určitých nelegálních aktivitách (obstarávání kontrabandu – zbraní, padělaných dokumentů apod.). Kriminální struktury naopak vyhledávají teroristické skupiny jako potenciální zákazníky pro odkup kontrabandu (zbraní, ale i narkotik). Mnohdy má existence teroristických skupin pro kriminální struktury přínos v destabilizaci společnosti, kterážto je vhodnější pro rozšiřování vlivu organizovaného zločinu. Podobné aliance jsou i podle Makarenkové hlavně regionálním fenoménem (Balkán, Jižní Amerika; Tamtéž: 131–133).

Operační motivace spočívá v tom, že kriminální struktury používají teroristické metody a naopak. Vesměs k tomu dochází, není-li aliance úspěšná či existuje-li nízká míra důvěry mezi oběma póly (Tamtéž: 133). Skupiny organizovaného zločinu často využívají teroristického násilí jako operační metody, na strategické úrovni je takové využití příliš riskantní. Teroristické skupiny využívají metod organizovaného zločinu především proto, aby si zajistily finanční a materiální podporu pro své primární aktivity, především ztratí-li podporu některého sponzorského státu (Tamtéž).

Konvergence přichází za situace, kdy skupina vykazuje znaky obou fenoménů zároveň. Vesměs k tomu dochází v průběhu času, kdy skupiny postupně mění své cíle a motivace a stávají se jakýmsi hybridem (Tamtéž: 135). Častý je jev, kdy se původně teroristická skupina postupně mění v kriminální skupinu, když se důležitou součástí její existence stává akumulace zisku, pokud dokonce tato motivace zcela nepřeváží. Politická motivace se stává pouhou zástěrkou. Na druhou stranu v některých případech může kriminální struktura přijmout za svou nějakou politickou motivaci, která však v praxi vesměs nemá ideový podtext a pohybuje se spíše v dimenzi *politics*. Jde nejčastěji o situaci, kdy kriminální struktury využívají teroristických praktik k útokům na stát a jeho politický monopol (Tamtéž: 135–136).

Syndrom černé díry představuje typ nejužší konvergence mezi terorismem a organizovaným zločinem. Vyskytuje se především v prostředí slabých států a oblastí ozbrojeného konfliktu. V takové situaci vykazuje řada aktérů rysy a atributy obou fenoménů natolik, že nelze rozlišit počáteční motivace jejich vzniku a hlavní motiv a důvod jejich existence. Takové skupiny využívají stavu nestability a ozbrojeného násilí k tomu, aby vytvářely paralelní mocenské struktury a někdy i přebíraly oficiální moc. Jejich konečným cílem je udržet stav nestability a konfliktu, jelikož je vhodný pro provozování jejich aktivit. V rámci jiných typologií nestátních aktérů je tento stav asi nejbliže typu *warlordismu* (srovnej Williams 2008; Mair 2003; Marten 2012). Tato fáze vztahu mezi organizovaným zločinem a terorismem však není nutným mezistupněm v přechodu mezi oběma póly (Makarenko 2004: 138–140).

PROPOJENÍ ORGANIZOVANÉHO ZLOČINU A TERORISMU V POSTSOVĚTSKÉM ČEČENSKU

Sledované období časově rámuje rozpadem SSSR v roce 1991 a rokem 2013, z nějž jsou k dispozici nejčerstvější data. Během této doby se v Čečensku odehrála řada zásadních dějinných zvratů. Vzhledem ke skutečnosti, že se nakumulovaly do období zhruba

dvaceti let, lze směle prohlásit, že vývoj v Čečensku byl opravdu překotný. Čečenští političtí představitelé raně postsovětského období odmítli podepsat federativní smlouvu s Ruskou federací a vyhlásili nezávislost. Tu nikdo neuznal, nicméně zpočátku Čečensko fungovalo opravdu mimo kontrolu federálního centra a *de facto* nezávisle, jelikož Moskva čelila mnoha jiným problémům souvisejícím s chaosem po rozpadu SSSR, a dění v Čečensku nebylo její prioritou. Když se poměry v Moskvě více méně stabilizovaly, došlo na řešení čečenské otázky, což vyvrcholilo zahájením takzvané první čečenské války koncem roku 1994. V letech 1991 až 1994 tedy Čečensko fungovalo jako typický *kvazistát* – naplňovalo valnou většinu základních znaků státnosti kromě široké mezinárodního uznání (k termínu *kvazistát* více viz Šmíd – Vaňura 2009).⁵ Od konce roku 1994 do léta roku 1996 probíhala na čečenském území válka, která skončila nejasným výsledkem, jenž bývá obvykle prezentován jako čečenské vítězství. V politické rovině tomu tak bezpochyby bylo a začíná období takzvané druhé čečenské nezávislosti. Podle mírových dohod v Chasavjurtu ze srpna 1996 měla být finální jednání o statusu Čečenska odložena o pět let, a proto také někdy bývá období po roce 1996 nazýváno zkušební nezávislostí. Tato éra nicméně skončila již v roce 1999 a byla poznamenána permanentními vnitřními nepokojí, které v určitých obdobích či oblastech Čečenska získaly podobu téměř občanské války. V tomto chaosu, kdy se Čečencům nepovedlo vybudovat ani nejelementárnější funkční atributy moderního státu, lze zaznamenat velký nárůst radikálního islamismu. Ruská federace se rozhodla řešit situaci v Čečensku opět ozbrojenou cestou, a to již po třech letech. Jako záminku k válce využila primárně násilných aktivit islámských radikálů. Tím odstartovala takzvaná druhá čečenská válka, kterou lze datovat lety 1999–2000, byť se o jejím formálním ukončení vede řada sporů. V roce 2000 nicméně končí operace vysoké intenzity a konflikt se mění v ozbrojené násilí, pro něž je přesnější používat spíše moderní pojem *vzbouřenectví* (*insurgency*), případně starší termín *konflikt nízké intenzity*. Radikálně se také změnilo politické prostředí v Čečensku. Plnou kontrolu nad ním získala Moskva a instalovala zde sobě loajální administrativu, která částečně kopírovala tradiční čečenský klanový systém. Vsadila na klan Achmata Kadyrova. Ten byl prvním čečenským prezidentem od roku 1991, který měl plnou podporu Moskvy a reálnou politickou moc v zemi. Po jeho zavraždění převzal moc v Čečensku jeho syn Ramzan, ačkoliv formálně byl po Achmatově smrti prezidentem Alu Alchanov, než se změnila ústava a Ramzan Kadyrov dovršil třicet let, což byla nová věková hranice pro prezidentský post. Ramzan Kadyrov postupně v oblasti monopolizoval moc likvidací konkurenčních klanů, které sice byly také loajální federálnímu centru, ale nehodlaly se podřízovat kadyrovcům (šlo především o takzvané jamadajevce, kakijejce či bajsarovce). Hlavním důvodem Ramzanova mocenského triumfu byla podpora federálního prezidenta Putina a tajné služby FSB, kdežto jiné promoskevské skupiny měly méně vlivné patrony v rámci federálních mocenských struktur. V této situaci – konfliktu nízké intenzity vzbouřeneckého typu za mocenského monopolu Ramzana Kadyrova – se Čečensko nachází dodnes (k čečenské realitě posledního čtvrtstoletí viz Souleimanov 2007; Hughes 2008; Tiškov 2002 a další díla).

Případová studie Čečenska je v této souvislosti velmi zajímavá a je účelné ji sledovat právě na makarenkovské linii. Přitom lze důvodně očekávat, že v některých dimenzích bude čečenský případ typičtější než v jiných, přičemž ilustrativnost jednotlivých typů propojení se v čečenském případě mění v čas.

Aliance

Aliance je typická především pro prvopočátky čečenských snah o vytvoření vlastního státu, které následně vyvrcholily takzvanou první čečenskou válkou. Řada představitelů čečenského separatismu, z nichž mnozí používali jako operační metodu teroristického násilí, měla vazby na čečenské kriminální struktury. Nabízí se otázka, zda tehdejší čelní představitelé čečenského separatismu označovat za reprezentanty terorismu. Část separatistů

se již v první polovině devadesátých let uchýlovala k teroristickému násilí (Basajev), separatistický mainstream však byl z hlediska typologie nestátních aktérů opřen spíše o milice, později guerillu (srovnej Lieven 1999; Souleimanov 2007). Nicméně ať se z hlediska typologie nestátních ozbrojených aktérů jednalo o milici, guerillu, či teroristy, aliance se strukturami organizovaného zločinu vznikaly.

Forma a podoba takových aliancí byla různá a často docházelo přímo k personálnímu propojení jednotlivých typů, což tendovalo spíše až ke kategorii konvergence. Obecně aliance fungovala v podobě dodávek zbraní, které však směřovaly především z oblasti Čečenska ke kriminálním strukturám do Moskvy. Poměrně typické byly také krádeže ropy z ropovodu Baku–Novorossijsk, které organizovaly skupiny napojené na režim prvního čečenského prezidenta Džochara Dudajeva a prostřednictvím čečenských kriminálních klanů působících především v Moskvě ji prodávaly na ilegálním trhu. Ropu kradly především pomocí napíchnutí ropovodu, ale v řadě případů i ropu z vrtů těžnou přímo v Čečensku (Novaja gazeta 2009). Podle autorových zjištění z rozhovorů s místní populací byl podobný způsob obživy v první polovině devadesátých let běžný a zdaleka ne vždy měl formu organizované trestné činnosti. V malých objemech navrtávali ropovod i jednotlivci, kteří si tímto způsobem přivydělávali na živobytí v době ekonomického propadu, který přinesl rozpad SSSR a celospolečenské turbulence v následnických státech. Krádeže přímo z vrtů v Čečensku byly již doménou skutečně organizovaných struktur.

Ilegální ropný byznys upevňoval alianci mezi nestátními ozbrojenými aktéry a kriminálními strukturami i v dalších etapách existence postsovětského Čečenska. Zcela mimo kontrolu se ocitla čečenská ropa v období takzvané druhé čečenské (ičkerijské)⁶ nezávislosti v letech 1996–1999, kdy s ropou obchodovali jednotliví polní velitelé, kteří ovládali se svými ozbrojenci ropná naleziště či oblasti, kudy procházel ropovod. Z takových polních velitelů se fakticky stávali *warlordi*, kteří neměli zájem na stabilizaci čečenského státu, a prezident Maschadov neměl tak silnou mocenskou pozici, aby je dokázal zpacifikovat. Řada z těchto aktérů v dané době tendovala k typu nazvanému syndrom černé díry, jelikož opravdu již nebylo možné rozlišit důvod jejich existence a motivaci k činnosti. Hybridizace takových aktérů byla značná a rozlišit v druhé polovině devadesátých let, zda byl například Arbi Barajev *warlord*, terorista, gangster, etnonacionalistický separatista, či islámský radikál, bylo prakticky nemožné. Na každý pád do kriminálních aliancí v obchodování s ropou byl podle řady svědectví z řad místní populace zapojen zcela jednoznačně.

Dalším příkladem aliance směřující ke konvergenci byl vztah čečenských separatistů a primárně Lazanské kriminální skupiny, tvořené Čečenci. V Moskvě ji vedl Chož Achmed Nuchajev, jenž se v první polovině devadesátých let uchýlil do dudajevského Čečenska. Stal se důležitým činitelem (ředitelem služby vnější rozvědky) v nepřiznaném kvazistátu a jeden z jeho hlavních zájmů směřoval taktéž k ilegálním obchodům s ropou. Nuchajev a celá řada dalších představitelů čečenského organizovaného zločinu využívali nekontrolovaného teritoria Čečenska jako útočiště před ruskou federální spravedlností. Nuchajev se zabýval těžbou, transportem i exportem čečenské ropy, a to jak uvnitř Čečenska, tak za jeho hranicemi. Později (v roce 2001) na něj byl vydán mezinárodní zatykač a Nuchajev se od té doby pohybuje pravděpodobně v Ázerbájdžánu a Turecku, přičemž do obchodování s ropou je přes různé propletence firem stále zapojen (Novaja gazeta 2009). Nuchajev je považován za jednoho z financierů čečenského separatismu devadesátých let a podle některých zdrojů byl zapojen i do obchodování s lidmi a zajatci, stejně jako do mezinárodního nelegálního obchodu s diamanty (například Goriainov 2005).

Obchodování s ropou se věnovali v letech 1996–1999 také Šamil Basajev, Salman Radujev a někteří další polní velitelé, pro něž znamenalo zásadní zdroj příjmů. V mnoha případech lze tuto činnost považovat spíše za znak operační motivace: teroristické skupiny, kterými v té době dané ozbrojené skupiny již vesměs byly, používaly ke svému financování kriminálních aktivit, ačkoliv stejně jako v případě Arbiho Barajeva je srůstání

všech charakteristik velmi silné a jasná konceptualizace v rámci makarenkovského nexu daného aktéra je velmi obtížná (Novaja gazeta 2009).

Typickým příkladem aliance nestátního ozbrojeného aktéra a organizovaného zločinu byl případ čečenských avíz. Kvůli této kauze přišla Ruská federace o miliardy rublů. Šlo ve své podstatě o velmi jednoduchý podvod, který umožnily díry ve značně nedokonalém rodícím se ruském bankovníctví, jehož transformace na západní standardy probíhala neřízeně. Avíza představovala dálkopisná sdělení o převodech peněz, které posléze zmizely. V západním prostředí by se to díky operativnosti bankovního systému nemohlo stát, ovšem pomalu pracující ruské banky poskytovaly podvodníkům dostatek času na „uklizení“ peněz, jelikož banky sovětského typu vzájemně propojovaly své informace o operacích v lepším případě jednou za měsíc. Avíza zpočátku odcházela především z grozněnské pobočky centrální banky, postupem času se nicméně do podvodů zapojilo devět bank se sídlem v Čečensku. Příjemcem avíza byla následně některá z bank většinou v Moskvě, která požadované peníze vyplatila. Čečenské kriminální struktury tak alokovaly obrovské finanční prostředky, z nichž nemalá část byla nakonec k dispozici Dudajevovu režimu, který sám na podvodech bohatl. Dudajev to ostatně v jednom ze svých interview víceméně potvrdil (Muchin 2003: 140; srovnej Švarev 2003). Později se k podvodu připojily i nečečenské kriminální struktury, například skupina bratří Čorných, která pomocí peněz z falešných avíz financovala své průmyslové a těžební podnikání (srovnej Lobodov 2006).

Další kriminální aliancí bylo působení osoby Ruslana Labazonova v čečenské politice první poloviny devadesátých let. Labazonov po dlouhou dobu podporoval svoji kriminální činností spíše protidudajevskou promoskevskou opozici, což nebyl jediný případ, kdy kriminální elementy navazovaly aliance s promoskevskými politickými skupinami. V tomto ohledu je třeba říci, že kriminalizaci netrpěl zdaleka pouze separatistický režim a jeho ozbrojené skupiny, ale i promoskevské skupiny a milice, které byly často tvořeny kriminálními živly, jako byl právě Labazonov a jeho muži. Stejně tak na straně promoskevských Čečenců působil Choza Sulejmanov, jeden ze zakladatelů moskevské *čečenské mafie* a předák *Južnoportské gruppirovky*, která v Moskvě ovládala obchod s kradenými vozy (Šmíd – Vaďura 2009).

Pro dudajevské Čečensko, stejně jako později pro meziválečné v období takzvané zkušební nezávislosti (1996–1999), byl v oblasti rozšířen silně i obchod se zbraněmi. Mnohé z nich byly zbraněmi, které zůstaly v Čečensku po sovětské (ruské) armádě. Nelegální sklad se zbraněmi byl objeven například v Nadtěrečném rajonu v obci Podgornoje. Když na něj postupující ruská armáda narazila, vyvezla odsud podle listu *Izvestija* (1995) 124 nákladních vozů Kamaz plných zbraní.

Operační motivace

Operační motivace je pro čečenský případ poměrně typická, a to v obou směrech a pro celou postsovětskou éru. Především čečenský organizovaný zločin je typický používáním excesivního násilí teroristického typu.

Čečenské kriminální skupiny do značné míry založily svůj zločinecký marketing na používání přímého násilí často bestiálního charakteru, a to jak při páchání nájemných vražd, tak při provozování *racketeeringu* a dalších kriminálních aktivit. Reputace čečenských kriminálních skupin nabyla v této souvislosti takových rozměrů, že v řadě případů nebylo nutno fyzické násilí použít – zastrašující potenciál fungoval sám o sobě. Takovou pověst získaly čečenské skupiny nejen v postsovětských republikách, ale i v evropských zemích, kam po rozpadu SSSR rozšířily své kriminální podnikání (Šmíd – Vaďura 2009).

Čečenské kriminální struktury si svoje místo v moskevském podsvětí vybojovaly zcela samy právě pomocí své organizační soudržnosti, která silně komplikovala bezpečnostním složkám jejich infiltraci, a ochoty páchat excesivní přímé násilí.⁷

Při vymáhání pohledávek a *racketeeringu* byli čečenští gangsteři vždy velmi úspěšní, jelikož měli velký respekt i ve zločineckém prostředí, natož v šedé zóně, která ještě více podléhala makabróznímu image čečenských zločineckých skupin (potažmo v rámci xenofobních stereotypů celé etnické komunity). Tato skutečnost platí pro veškeré působení čečenských kriminálních skupin bez rozdílu geografické oblasti činnosti. Vytvářely vy-mahačské gangy ve všech částech světa, kde se dokázaly etablovat a působily buď samostatně, nebo byly „outsourcovány“ jinými usazenějšími kriminálními skupinami, které čečenské gangstery používaly na nejkomplicovanější násilné akce (Šmíd – Vačura 2009; srovnej Muchin 2003).⁸

Z mediálního prostředí a čečenofobních stereotypů v ruské společnosti je velmi častý obraz Čečence jako nájemného zabijáka. Sledujeme-li ovšem mediálně světově nejznámější případy, v nichž Čečenci v této roli skutečně figurují – což je například vídeňská vražda bývalého bodyguarda čečenského prezidenta Ramzana Kadyrova Umara Israilova v roce 2009, či opustíme-li středovýchod Evropy, podezření z vraždy ruské novinářky Anny Politkovské –, většinou zaznamenáme výrazné politické pozadí těchto aktů. Stejně tak tomu je při vnitročečenských mocenských sporech, které jsou řešeny střelbou na moskevských ulicích, jako tomu bylo ve sporu mezi Kadyrovovým klanem a klanem (s Kadyrovovými spřízněným!) bratří Jamadajevů (více viz níže). Ačkoliv bychom mohli pochybovat o zařazení těchto násilných aktů do námi zvolených konceptů, je nutno brát v potaz, že zmíněné atentáty v sobě obsahují waldmannovský teroristický kalkul (srovnej Mareš 2005) a nelze je vydělit jako pouhou nájemnou vraždu bez vazby na politiku a společnost.

Čečenské kriminální skupiny byly též spjaty s únosy lidí za účelem výkupného, což je opět rys typický spíše pro teroristické skupiny. Zde je nutno odlišovat, zda k únosu došlo skutečně pouze za účelem získání výkupného, nebo šlo o politický akt. A také je zde nutné rozlišovat, zda byl únos proveden kriminální strukturou, nebo teroristickou skupinou, potažmo povstalci.

V čečenském prostředí, především v období po ukončení první čečenské války, prakticky nelze rozlišit aktéry páchající tento zločin. Mnohdy mezi čistě kriminálními strukturami a politicky motivovanými skupinami existovaly opět aliance: politicky motivovaná (teroristická či povstalecká) skupina někoho unesla a následně ho prodala kriminální skupině, která dále vyjednávala o výkupném. Do tohoto cynického byznysu byly navíc zapojeny i federální jednotky a čečenské promoskevské bojůvky.⁹ Ačkoliv mediálně byly známy spíše únosy, případně vraždy cizinců (britští inženýři, slovenský technik), většina obětí byli etničtí Čečenci (Rozhovor s Ježijevem 2009, 2012). Pod pláštěm válečného a poválečného chaosu se tímto způsobem řešily i dlouholeté klanové rozepře a důkladnější conceptualizace aktérů je v této souvislosti opravdu nesmírně obtížná.

Byznys se záhy rozšířil i mimo Čečensko. Kriminální skupiny unášely lidi z Dagestánu, Inguška a Stavropolského kraje a prodávaly je *warlordům* do Čečenska do otroctví (Abdullaev 2005). *Warlordi* jako třeba Barajev nebo Radujev, ale i Jamadajevové či Kakijev, je využívali podle řady svědectví na nucené práce a mnohdy je prodávali zpátky příbuzným za výkupné různé výše.

V Grozném existoval v době takzvané zkušební nezávislosti (1996–1999) regulérní otrokářský trh, který fungoval prakticky otevřeně. S lidmi hojně obchodovaly nejen skupiny okolo vlivných polních velitelů z první čečenské války, ale i různé menší bandy skutečných desperátů, jejichž zájmem nebylo nic jiného než osobní obohacení. Řadoví Čečenci jim přezdívali „indiáni“. Takových band bylo v meziválečném období podle různých informací okolo 150.¹⁰ Poměrně rozšířený byl i byznys s mrtvými těly obětí únosu. I mrtvý jedinec je pro své příbuzné cenný, poněvadž může být alespoň těly obětí pohřben podle islámských tradic, a rodiny tak neváhají platit za to, aby svému příbuznému prokázaly poslední službu.

Povstalecké skupiny se postupně kriminalizovaly, a to ve smyslu organizovaném. Čečenští rebelové měli vždy blízko k typu *warlord*, což se ukázalo hlavně v meziválečném období, kdy se stali hlavními elementy v obchodu s lidmi, hlavně v únosech. Budovali soukromé věznice, kupovali unesené od „indiánů“ z Čečenska i kriminálních skupin z jiných částí federace a následně vyjednávali o výkupném s příbuznými. Někdy jejich komanda unášela lidi přímo. V letech 1995–1999 lze podle různých údajů hovořit o 1800 unesených a držených v zajetí (Abdullaev 2005; srovnej Rozhovor s Ježijevem 2009).

Operační motivace promoskevské skupiny

V praxi unášení jedinců a mimosoudních poprav pokračovala během druhé čečenské války i po jejím skončení celá řada promoskevských *warlordů* a milic, z nichž se posléze takzvaní kadyrovci a jamadajevci stali formální součástí oficiálních federálních ozbrojených sil. Přesto podle řady svědectví s touto činností nepřestali. V této souvislosti můžeme hovořit o kriminalizaci soudobého čečenského politického režimu, který z vůle a tolerance federálního centra v Čečensku vládne. Kadyrovci jsou podezírání z celé řady únosů, nájemných vražd a mučení lidí. Ze stejných přečinů byli obviňováni i jamadajevci či takzvaní bajsarovci, dokud neprohráli své mocenské střety s kadyrovci.

Z konceptuálních východisek, o která se tato práce opírá, vyplývá, že má smysl sledovat taktéž propojení organizovaného zločinu se státně represivním terorismem (srovnej Mareš 2005). Kadyrovský režim jako (sub)státní aktér v mnoha ohledech naplňuje rysy státně represivního terorismu. Kadyrovský režim si počíná neprůhledně, i co se týče plnění dalších funkcí státu, v nichž dochází naopak ke kriminalizačním tendencím. Jedná se například o vydírání a jakési paralelní „zdaňování“ podnikatelů, které se ze všeho nejvíce podobá klasickému *racketeeringu*. „Zdaňování“ provádějí často ozbrojení kadyrovci a v případě odmítnutí platit tribut dochází k likvidaci byznysu a často i zatčení či mučení postiženého podnikatele (Rozhovor s Istamulovem 2013).¹¹

V Čečensku i za Kadyrovovy vlády stále čile probíhá obchod se zajatci, který se postupně rozvíjel již od první čečensko-ruské války a vrcholu dosáhl za války druhé, kdy z jeho organizování byli obviňováni nejen mnozí ruští generálové či čečenští polní velitelé, ale i společenské špičky jako Boris Berezovskij (Klebnikov 2001). Zajatci jsou často podle mnohých pozorovatelů a ochránců lidských práv následně využíváni ke zpravodajským hrám či propagandistickým akcím. Zadržovaný muž je bez ohledu na svoji vinu zadržován jistou dobu ve vězení, následně zabit a pohozen někde v lese, kde se poté objeví kadyrovské jednotky a často za účasti čečenských politických špiček provádějí „speciální operace“, při nichž jsou za „osobní účasti“ toho či onoho pohlavára „likvidováni mezinárodní teroristé“ (Rozhovor s Ježijevem 2009, 2012; Rozhovor s představitelkou organizace Zargan 2012).¹²

Oficiální kadyrovský režim je taktéž obviňován z organizování vražd na objednávku a mimosoudních poprav. K celé řadě diskutabilních operací, při nichž byli usmrceni lidé, došlo v samotném Čečensku a jejich důkladný popis a analýza přesahují rámec tohoto textu. Nicméně existuje několik případů, jejichž ohlas přesáhl hranice nejen Čečenska, ale i Ruské federace a svým zastrášujícím dopadem na veřejné mínění splňují klíčová definiční kritéria terorismu (srovnej Mareš 2005).

V prvé řadě šlo o likvidaci novinářky Anny Politkovské, které byla zavražděna v říjnu 2006. Z organizace její vraždy byl ihned podezříván tehdejší premiér Čečenska Ramzan Kadyrov, jelikož Politkovská se ve své novinářské činnosti zabývala situací v Čečensku a Kadyrova a jeho ozbrojence několikrát veřejně obvinila z porušování lidských práv a provádění masových násilností na civilistech v Čečensku. Stejně tak se zabývala nelegálním obchodem s čečenskou ropou. Kadyrov nicméně obvinění ostře odmítl a i mnozí analytici poukazovali na to, že tato vražda kritické žurnalistky by Kadyrovovi spíše ublížila. Čečenská stopa v likvidaci Politkovské je nicméně velmi silná a operuje se s ní i při soudních přelíčeních (Kara-Murza 2008; Džalilov 2014; Žeglov –

Maškin 2006). Na druhou stranu je dobré zmínit, že Politkovská svojí investigativní činností komplikovala život celé řadě dalších osob ruského a čečenského politického spektra. Vojenský pozorovatel *Nové gazety* Vjačeslav Ismajlov v rozhovoru s autorem této stati tvrdí, že ji mohli zavraždit různí „hrdinové“ jejich článků – lidé z FSB nebo GRU, Čečenci spojení s Kadyrovem, Jamadajevem nebo Movladi Bajsarovem, anebo také fašisté a „pseudopatrioti“, kteří se jí mohli mstít za to, že urazila ruskou armádu. Jako prioritní ale uváděl verzi, že za vraždou Politkovské stojí Čečenci provázaní s tajnými službami (Rozhovor s Ismajlovem 2009). Všichni tito aktéři ostatně mohli jednat ve shodě.

Kadyrovci následně v potyčce při údajném zatýkání zabili měsíc po smrti Politkovské Movladiho Bajsarova, velitele promoskevského čečenského oddílu Gorec, který byl také též podezírán z celé řady mimosoudních vražd, únosů a nelegální těžby ropy a byl napojen na FSB. Bajsarov sám byl důstojníkem této organizace.¹³ V Čečensku se jeho oddíl přezdívalo eskadra smrti.

Dalším příkladem operační motivace byla organizovaná vražda představitele jiné promoskevské, ale pro Kadyrova konkurenční ozbrojené formace, takzvaných jamadajevců. Bratři Jamadajevové přešli na stranu federálních sil taktéž během druhé čečenské války a na rozdíl od Kadyrova, který se opíral spíše o struktury federálního ministerstva vnitra, se Jamadajevové spojili s ruským ministerstvem obrany a armádou.

Sami Jamadajevové byli obviňováni z řady zločinů jak kriminálního, tak teroristického charakteru. Při svých bojových operacích proti bojovníkům, které vedli v nejnebezpečnějších horských oblastech Čečenska, používali excesivního násilí a mnozí Čečenci je považovali za krutější a bezohlednější skupinu než kadyrovce. Jamadajevci měli být podle některých obvinění zapojeni též do obchodování s narkotiky, což prohlásil třeba Magomed Chambijev, bývalý ministr obrany Ičkerije, který se později vzdal Kadyrovovi (Muratov 2008).

K vyvrcholení sporu nicméně došlo až v roce 2008. Konflikt mezi Jamadajevovým a Kadyrovovým klanem odstartovala v dubnu 2008 autohavárie, při níž jeden člen Kadyrovova klanu zabil dva členy Vostoku. V čečenské realitě je lhostejno, zda se jednalo o úmysl, nebo ne, ale mnozí pozorovatelé se kloní k verzi, že šlo o provokaci. Konflikt se zdramatizoval Kadyrovovým prohlášením, že Jamadajev stojí za vraždami i za únosy desítek obyvatel Čečenska za účelem výkupného; na oplátku Jamadajevové z téhož obvinili Kadyrova. Následovaly násilné kroky: nejstarší z bratrů Ruslan, člen federální Státní dumy, byl zastřelen v září 2008 v Moskvě, v listopadu 2008 došlo k rozpuštění batalionu. Jeho část (včetně Sulima Jamadajeva) ještě stihla bojovat na ruské straně v konfliktu s Gruzii. Sulim Jamadajev byl nakonec zlikvidován v dubnu 2009; pravděpodobně pak nějakou dobu žil v Dubaji pomocí lékařských přístrojů, od nichž byl údajně odpojen na jaře 2010. Posledním výraznějším reprezentantem klanu tak zůstal Isa Jamadajev, který byl již v roce 2005 zvolen do prvního čečenského parlamentu po druhé čečenské válce. I on čelil pokusům o atentát (červenec 2009). Další z bratrů Jamadajevových Džabrail (zabit roku 2003) patřil také k zakladatelům batalionu Vostok.¹⁴

Výše nastíněné kauzy jsou všechno vybrané příklady, jak funguje v Čečensku makarenkovská operační motivace. Mimo mocenské boje stojí za zmínku ještě záhadná vražda humanitární pracovnice Natalie Estemirovové v červenci 2009, z jejíž organizace a provedení byl opět obviňován Kadyrovův režim. Existuje ale i verze, kterou prosazují oficiální představitelé, že za vraždou Estemirovové stojí Alchazur Bašajev, představitel salafistického džamaatu z obce Šalaži. Estemirovová ho prý podezírala, že verbuje *bojeviki* jako agent kadyrovského režimu (Novaja gazeta 2011a). U obou podezřelých však jde opět o příklad operační motivace.

Kadyrovský režim po likvidaci Bajsarova a bratří Jamadajevů zkonsolidoval vertikálu moci v Čečensku takovým způsobem, jakým se to nepodařilo ani Dudajevovi, ani Maschadovovi a ani Kadyrovovi staršímu.

Operační motivace separatistických skupin

Operační motivaci je možno spatřovat nicméně i v kriminální činnosti čečenských separatistických bojůvek především během druhé čečenské války a bezprostředně po ní, kdy se několik povstaleckých/teroristických skupin zapojilo do obchodování s narkotiky, přičemž typickým představitelem tohoto typu propojení mezi terorismem a organizovaným zločinem byla skupina okolo polního velitele Ruslana Gelajeva, která svoji činnost přenesla dokonce na gruzínské území do soutěsky Pankisi, obývané etnickými Čečenci (Kistinci/Kistové), z níž se stalo překladiště narkotik a dalšího kontrabandu.

Pankiská soutěska se stala jedním z důležitých překladišť afghánského opia, které tam mnohdy proudilo pod rouškou humanitární pomoci, jak neoficiálně přiznávali i představitelé gruzínských bezpečnostních složek. Pankisi fyzicky kontrolovali *bojevici* Ruslana Gelajeva, kteří tam spolu s civilisty přes hory utíkali před federálními silami a následně odsud prováděli výpady zpět do Čečenska. Svoji činnost financovali z obchodu s afghánským opiem, které v Pankisi přechovávali a dále prodávali čečenským, ale i gruzínským a ruským kriminálním skupinám, které narkotika distribuovaly dále do Ruska a Evropy. Do byznysu byli zapojeni i představitelé gruzínského státu a bezpečnostních složek, a to jak přímo, tak prostřednictvím korupce (Rozhovor s Istamulovem 2013). V Pankisi dokonce údajně existovaly laboratoře na zpracování afghánského opia a výrobu heroinu, ačkoliv gruzínská vláda takováto tvrzení kategoricky odmítala, stejně jako odmítala samu přítomnost Gelajeva a jeho mužů na území Pankisi. Tato prohlášení se ovšem neshodují s celou řadou očitých svědectví.

Dlužno také dodat, že zajímavým byznysem bylo v té době převaděčství přes horské hranice, což se odehrávalo krom Pankisi i například v gruzínských regionech Tušeti a Chevsureti. Jako převaděči si přivydělávali místní pastevci a horalé, ale také příslušníci pohraničních sil gruzínského státu či policisté. Autor tohoto textu se setkal s několika průvodci, kteří čečenské *bojeviky* převáděli a vzpomínali na to jako na sice poměrně nebezpečnou dobu, která však pro ně znamenala výrazné výtěžky ve srovnání s běžnou životní úrovní v Gruzii. Přitom všichni dodávali, že je čečenští (méně často i ingušští) *bojevici* nikdy nepodvedli a vždy zaplatili ústně dohodnutou sumu. O obchodování s narkotiky nicméně hovořit odmítali.

V souvislosti s narkobyznysem a celkovou situací v Pankisi na počátku 21. století byli také v oblasti unášeni lidé. Řada únosů se odehrála jako projev boje o zisky z narkobyznysu, jiné byly realizovány opět za účelem zisku z výkupného.

Praktikování únosů kvůli výkupnému bylo typické i pro novější povstalecké skupiny, které se formovaly po ukončení druhé čečenské války, stejně jako vydrívání obyvatelstva v oblastech, kde působily. V této souvislosti nenastaly radikální změny ani v době, kdy v rámci protiruského odboje došlo k zásadní ideologické metamorfóze a čečenský etnonacionalismus byl nahrazen islámským radikalismem salafistického ražení. Ten navíc umožnil postupné rozšíření ozbrojeného násilí i do dalších oblastí severokavkazského regionu, jelikož idea čistého islámu byla na rozdíl od čečenského etnocentrismu a etnonacionalismu nadetnická a schopná sjednotit všechny severokavkazské sunnitské muslimy různých národností. Efekt *spill over* tak postupně zasáhl Ingušsko, Dagestán a následně i středozápad a západ severokavkazského regionu – Kabardsko-Balkarsko, Severní Osetii a Karačajevsko-Čerkesko.

Z hlediska propojení terorismu a organizovaného zločinu to znamenalo rozšíření praktik únosů a vydrívání místní populace ze strany odbojných salafistických *džamaatů* do dalších severokavkazských republik, ale zásadní pandemie nenastala. V dagestánské realitě je možno zaznamenat situace, kdy salafistické *džamaaty* skrytě podnikají, z čehož agregují finanční zisky. Provozují kavárny, čajovny, sauny a další podobné podniky (Rozhovor s Istamulovem 2013). V čečenské realitě je takové podnikání obtížné, poněvadž vertikála Kadyrovovy moci udržuje nad ekonomickým životem země poměrně tvrdou a vcelku efektivní kontrolu.

Konvergence

V čečenském případě můžeme nalézt také příklad klasické konvergence mezi organizovaným zločinem a terorismem. Ostatně v rámci této makarenkovské kategorie můžeme sledovat hybridizaci jednotlivých aktérů. Vcelku typickým reprezentantem této skupiny byla již zmíněná skupina Ruslana Labazonova, která vznikla více méně jako kriminální struktura, z níž se následně stala prezidentská garda separatistického vůdce Džochara Dudajeva. Následně se Labazonov s Dudajevem rozešel a jeho skupina začala svoji činnost politizovat, vykazovala znaky (promoskevské) milice, byla dokonce Moskvou vyzbrojována, ale přesto dále páchala kriminální činnost. Během války se načas dokonce opět zapojila do guerillového boje proti federálnímu centru. Zajímavá je také postupná degenerace skupiny kolem Šamila Basajeva, který začínal více méně jako guerillový válečník, přičemž mu ale od počátku nebyly cizí klasické teroristické postupy, jako byl například únos letadla z Miněralných Vod v roce 1992 (Souleimanov 2007).¹⁵ Po jistou dobu Basajev a jeho muži fungovali také jako žoldnéři, respektive zahraniční dobrovolníci. Ve válce v Abcházii v letech 1992–1993 působil Basajev jako velitel takzvaného Abchazského praporu Čečenců a bojoval za abchazské zájmy proti Gruzii, a co je zajímavé – ve shodně se zájmy moskevského centra. Ostatně mnoho pozorovatelů soudí, že byl do abchazské války naverbován GRU. V abchazské válce byl Basajev obviněn z poprav gruzínských civilistů, kterým měl on osobně a jeho muži utínat hlavy. Působil také ve válce o Náhorní Karabach, kde stál, ač sunnita, na straně vesměs šíitských Ázerbájdžánců v boji proti Arménům (de Waal 2003). Během první čečenské války představoval elitu (byť často spíše mediální) guerillového odboje proti ruské armádě, ačkoliv neváhal během akce v jihoruském Bud'onnovsku vzít do zajetí civilisty v nemocnici. Takový akt vykazoval bezesporu silné rysy teroristického násilí, jelikož využil nezúčastněné civilisty jako prostředek boje. Na druhou stranu v době, kdy ruská armáda plošně bombardovala čečenská města a kolony uprchlíků, dostává Basajevova akce mnohem méně odíózní rozměr, než by tomu bylo v době formálního míru. Po skončení první čečenské války v roce 1996 dochází v případě Basajeva a jeho skupiny opět k jakési konvergenční proměně, kdy se stává ve své podstatě *warlordem* ovládajícím především středojižní Čečensko okolo rodného města Vedeno. Ilegálně těží a prodává ropu, minimálně toleruje, ale spíše provádí únosy, především lidí ze zneprátených klanů. Jím vojensky kontrolované území také paralelně zdanňuje či na něm vybírá clo. Ve stejné době u něj také došlo k ideologické transformaci a z klasického čečenského separatisty a přívržence súfijské varianty islámu se postupně stává podporovatel ideje čistého islámu, který do Čečenska přivezli jednak arabští dobrovolníci a jednak Čečenci a Dagestánci, kteří v první polovině devadesátých let studovali na blízkovýchodních náboženských školách v Kataru, Saúdské Arábii či SAE. Navázal spojení s Chabíbem Chattábem, jordánským salafistou, a začal prosazovat ideu panislámského Severního Kavkazu, což byl směr, který se v protiruském odboji jednoznačně prosadil až kolem roku 2005. Přes všechny tyto skutečnosti byl v rámci kvazinezávislého Čečenska vicepremiérem a v roce 1998 několik měsíců i premiérem. Postupem času pak Šamil Basajev tendoval stále více ke klasickému subverzivnímu terorismu a po skončení druhé čečenské války se začal hlásit k natolik spektakulárním teroristickým činům, jako byl útok na divadlo Dubrovka v říjnu 2002 či útok na školu v severoosetinském Beslanu v září 2004.

Podobný příběh je možno sledovat také na osudech Salmana Radujeva, který se z polního velitele během první čečenské války, kdy měl velmi kontroverzní pověst kvůli svým sklonům k válečnému terorismu a nepromyšleným vojenským akcím (viz útok na Dagestán v lednu 1996), stal v meziválečném období taktéž *warlordem*, který operoval hlavně okolo města Gudermes. Zabýval se taktéž nelegální těžbou ropy, obchodem s otroky a ruskými zajatci a vydíráním místního obyvatelstva. V jeho struktuře mimochodem působil i dnešní čečenský vicepremiér a poslanec ruské Státní dumy Adam Delimchanov, který mu dělal řidiče (Rozhovor s Ismajlovem 2009). Radujev se postupně

také úzce spojil se salafistickými radikály, na svém feudu jim umožňoval výcvik a poskytoval útočiště, což jej stejně jako Basajeva dostalo do ostrého sporu s prezidentem Aslanem Maschadovem.

Syndrom černé díry

Zda v Čečensku existuje či existoval syndrom černé díry, je velmi obtížná otázka. V období takzvané zkušební nezávislosti se k tomu řada aktérů blížila, stejně jako některé rysy Kadyrovova režimu odpovídají definici černé díry. Dlužno také dodat, že odlišení konvergence a černé díry je v realitě poměrně nejasné a čečenský případ je dobrou ukázkou oné nejasnosti.

V čečenském prostředí je také velmi důležitý fakt, že organizovaný zločin, rebelové, teroristé a kadyrovský režim, jehož elity jsou ostatně tvořeny bývalými *bojeviki*, rekrutují své příslušníky z jednoho a téhož prostředí, kterým je převážně venkovská čečenská mládež. I to je skutečnost, která může způsobovat přibližování těchto skupin. Navíc je třeba si uvědomit, že čečenský národ je relativně malý, socioekonomická situace je zde složitá a mnozí mladí muži sáhnou po jakémkoliv způsobu socioekonomického uskupení, který se namane. To je problém, který se po celou éru postsovětského Čečenska nepodařilo vyřešit a který stále přetrvává. V Čečensku je zkrátka přítomen fenomén collierovských mladých nezaměstnaných mužů (Collier – Hoeffler 2002), kteří jsou snadným cílem náborů jak kriminálních band, tak teroristických či povstaleckých skupin, tak i represivního kadyrovského režimu.

Z terénního výzkumu také vyplývá, že strategické užívání násilí je asi nejtypičtější element pro organizační kulturu čečenských kriminálních i vzbouřeneckých skupin. Násilí se používá nejen jako prostředek k dosažení cíle, ale také k vyjádření postoje využitelného i v budoucnosti. Čečenci provádějí natolik excesivní a působivé násilí, že nečečenské struktury ztrácejí lesk a své pozice jako horší nepřátelé. Čečenci vždy překračovali normy a jen málo ruských skupin s nimi mohlo soutěžit. Čečenský odboj byl také velmi krutý, plný mučení a poprav zajatců natáčených na video. Čečenci také nemají problém útočit na zranitelné cíle, přitom to nevyplývá z osobní zbabělosti.

Důvodem je brutální represe a sociální izolace Čečenců během ruské nadvlády. Kvůli nim mají Čečenci dva etické systémy: dovnitř vzájemnou podporu, a navenek nepřátelství a nedůvěru. Tento polarizovaný etický svět méně omezuje násilí proti reprezentantům cizího světa. Izolace a útlak také vyvinuly specifickou subkulturu, která může být definována schopnostmi a očekáváním členů vlastní skupiny. Schopnosti jsou rozvíjeny od útlého dětství, a to včetně schopnosti bojovat a odolávat bolesti. Tento rys vyplývá i z výše zmíněného zvykového práva *adat*, které zkrátka nevychází ze zásad římského práva a antické filosofie. Jde o jiný etický systém, málo kompatibilní s evropským pojetím státu a práva. Ostatně i proto mají Čečenci stejně jako jiné identitární skupiny založené na zvykovém právu (Albánci, ČernoHORCI, Sicilané, Kalábrijci, Romové, Baskové apod.) pověst kriminogenních národů, a to především u národů, které se je snažily ovládnout (a často postupy popírajícími jakékoliv civilizační hodnoty).

Vzhledem k těmto skutečnostem a faktické slabosti čečenského kvazistátu (Šmíd – Vaďura 2009) tudíž nakonec nepřekvapuje, že trpí makarenkovským syndromem černé díry, jelikož primární motivací vstupu do nějaké ozbrojené skupiny je pouze zvýšení socioekonomického statusu. Přitom není výjimkou, že jedinec vykonává činnost ve více vzájemně nekompatibilních strukturách – oficiálně pracuje pro kadyrovskou milici, prostřednictvím nějakého svého blízkého vrstevníka spolupracuje s islamistickými rebely, kterým třeba prodává informace, a zároveň je navázán také na kriminální strukturu, která v Čečensku produkuje narkotika. Konceptualizovat jednoznačně takového aktéra je opravdu možné snad pouze syndromem černé díry.

* * *

Fenomén propojení organizovaného zločinu a terorismu v postsovětském Čečensku je nesmírně pozoruhodná, ale na druhou stranu i složitá problematika. Nejzákladnějším problémem je skutečnost, že krystalická konceptualizace aktéra na kriminální skupinu na jedné straně, či teroristickou na druhé straně je velmi obtížná. Především na pólu terorismu v Čečensku prakticky nenacházíme klasickou teroristickou skupinu, která by existovala po delší dobu. Většina skupin páchajících teroristické násilí vykazovala definiční znaky jiných nestátních ozbrojených aktérů, jako jsou povstalci, vzbouřenci, *warlordi* či milice. Dále v Čečensku není možno analýzu zúžit pouze na fenomén propojení organizovaného zločinu a subverzivních ozbrojených aktérů. Fakticky totiž zaznamenáváme propojení organizovaného zločinu a represivních ozbrojených aktérů, kteří dnes drží se souhlasem federálního centra v Čečensku moc.

Makarenkovská typologie aplikovaná na čečenské realie se ukázala jako poměrně křehká, přesto můžeme říci, že v určitých obdobích postsovětského Čečenska se některé makarenkovské typy ukázaly častěji. V dudajevském Čečensku mezi lety 1991 a 1994 byly typické aliance a konvergence s tím, že někteří kriminální aktéři přímo vstupovali do separatistických politických kruhů. Dudajevský režim sám měl charakter kvazistátu s kriminalizační tendencí a z hlediska nestátního ozbrojeného aktéra se v oblasti pohybovaly milice, kriminální gangy a postupem času guerilla. Typická byla i operační motivace. Po ukončení první čečenské války v roce 1996 se v Čečensku ustálil *warlordismus* a typickým makarenkovským typem byla opět konvergence a opět operační motivace. Postupem času – především během druhé čečenské války – se vytvářely teroristické skupiny, ale viditelné propojení s organizovaným zločinem u nich nebylo zaznamenáno. Následně po druhé válce se stále více propojovaly spíše na poli profederálních ozbrojených aktérů, a to na rovině operační motivace, konvergence a postupem času snad až syndromu černé díry.

Sám kadyrovský režim, který panuje v Čečensku od roku 2003, nese rysy jak *warlordismu*, tak terorismu a kriminální struktury, stejně jako (především v počátcích své existence) milice, přičemž před rokem 1999 šlo o separatistickou povstaleckou strukturu okolo tehdejšího muftího Achmata Kadyrova.

Lze tedy závěrem konstatovat, že nejtypičtější tendencí je operační motivace, která je pro čečenské prostředí v této souvislosti typická, přičemž v určitých obdobích nalézáme známky silné konvergence tendující až k syndromu černé díry. Propojení s organizovaným zločinem není výsadou pouze subverzivních ozbrojených skupin.

¹ Triangulaci je zde myšleno, že data získaná především v rámci terénního výzkumu ve formě interview byla doplňována jinými zdroji. V tomto případě jde o mediální zdroje v podobě zpráv a článků z denního tisku a jiných periodik (viz Hendl 2005).

² Například policista může daného ANSA vnímat jako zločineckou skupinu, voják či politik jako teroristickou, civilista v zóně působení ANSA jako povstaleckou skupinu, jiný civilista jako milici a zkušený reportér z cizí země jako warlordské uskupení. A vysloveně mýlit se nebude ani jeden z pozorovatelů.

³ Promoskevskými skupinami jsou v tomto textu myšleni všichni aktéři konfliktu v Čečensku, kteří odmítají jak otevřený etnický separatismus, tak radikální islamismus, podporují politiku federálního centra a jsou na federální centrum organizačně i ekonomicky navázáni. V aktuální čečenské realitě jde pouze o struktury soustředěné okolo hlavy republiky Ramzana Kadyrova, kterým se obecně říká kadyrovci.

⁴ Clarke a Lee, kteří propojení terorismu a organizovaného zločinu zkoumali především na realitě aktérů severoirského konfliktu (konkrétně na organizaci *Provisional Irish Republican Army* – Prozatímní irská republikánská armáda, PIRA), vyčítají typologii Makarenkové, že opomíjí vysokou míru flexibility mnohých zkoumaných aktérů. Konstatují, že pro současné rozlišení velmi nejasných rozdílů mezi aktivitami terorismu a OZ její typologie nedostačuje. Autoři se soustředí na celkové jednání a formu zkoumaných aktérů, a nikoli na jejich prosté zařazení v rámci kontinua terorismus – organizovaný zločin, jak dle nich činí Makarenková.

⁵ Pojem *kvazistát* nemá rigorózní povahu, nadto lze používat i ekvivalenty *de facto stát*, *neuznaný stát*, *parastát*, *pseudostát* apod. Terminologie je neusazená, někdy dokonce nepanuje u termínů mezi různými autory shoda, nicméně autor tohoto textu používá pro obdobné případy (další například Abcházie, Náhorní Karabach, Puntland) termíny *kvazistát* či *de facto stát*.

- ⁶ *Ičkerija* je označení secesionistické čečenské republiky v letech 1991–1999/2000, jejímž *raison d'être* byl etnický nacionalismus a nezávislost na Rusku. Tento projekt fakticky skončil s druhou čečenskou válkou a jako nestátní ozbrojený akt bez reálné kontroly území končí Čečenská republika *Ičkerija* v roce 2007, kdy je jí posledně prezident Džoch Umarov vyhlášen Emirát Kavkaz, což je širší projekt, který ideově stojí na radikálním salafismu, opouští čečenský etnocentrismus a směřuje ke sjednocení celého muslimského Severního Kavkazu a k jeho nezávislosti na Rusku (srovnej například Souleimanov 2007).
- ⁷ V rámci *racketeeringu* kriminální skupiny uplatňovaly skutečně extrémní násilí bez ohledu na to, zda šlo o muže provozujícího opravnu automobilů, nebo starou ženu, která prodávala někde na jihu Moskvy pirohy. Mnohé z obětí umučily k smrti nelidskými metodami (pálením žehličkou, pohřbíváním zaživa, amputací končetin zaživa apod.). V případě střetů s konkurenčními gangy neváhaly užívat pumových atentátů, střelby za bílého dne v centru města a dalších excesivních způsobů, které jsou typické pro teroristické skupiny. Podobných svědectví lze nalézt celou řadu napříč ruským tiskem v postsovětské éře, hovoří o ní ruští kriminalisté, odkazy na podobné praktiky lze nalézt v dokumentárních filmech zabývajících se postsovětským organizovaným zločinem. Autor této stati si ve svých neformálních rozhovorech s představiteli postsovětského kriminálního prostředí ověřil, že stejné reputace požívaly a stále požívají čečenské kriminální struktury i přímo v prostředí organizovaného zločinu.
- ⁸ Čečenci vždy posilovali svoji násilnou image inklinací k úpolovým sportům. Tento rys je maskulinnímu machovskému prostředí organizovaného zločinu vlastní, nicméně v případě čečenských (a širše kavkazských) jedinců hovoříme z výkonnostního hlediska mnohdy o velmi kvalitních boxerech, zápasnících, judistech, kickboxerech či ultimátních zápasnících, kteří sport nepěstovali jen kvůli vylepšení osobní image, ale kvůli skutečnému rozvinutí fyzické zdatnosti a dosažení vrcholových sportovních úspěchů. Podporuje to i skutečnost, že tyto sporty jsou v inkriminované geografické oblasti velmi populární v celé společnosti a dovednosti získané při tréninku úpolových sportů a bojových umění lze při provozování kriminálního násilí velmi dobře využít.
- ⁹ S těmito obviněními se autor setkal prakticky ve všech neformálních interview, která v oblasti vedl, a toto téma rozpracovávala ve svých statích i zmíněná Anna Politkovská. Podařilo se mu dokonce zaznamenat obdobné svědectví i u jednoho ruského důstojníka, který sloužil v první čečenské válce a jehož mladší bratr zahynul ve druhé čečenské válce během služby v ruské armádě.
- ¹⁰ Jeden čečenský lidskoprávní aktivista popisoval autorovi situaci na paralelách s érou amerického Divokého západu zachycenou ve westernových filmech s tím, že Čečensko se podobalo americko-mexickému pomezí. On sám odhaduje na základě své činnosti, která se zabývá právě především zmizelými a pohřešovanými lidmi, že čistě oportunistických kriminálních skupin zvaných „indiáni“ mohlo působit koncentrovaně současně a na téměř místě mnoho. Sestra jednoho čečenského kriminalisty, který se podílel i na vyšetřování plukovníka Budanova, obviněného ze znásilnění a zavraždění čečenské dívky, a byl za nevyjasněných okolností zavražděn, uvedla v interview s autorem, že v rozhovorech s jejím bratrem padlo v této souvislosti číslo až 180 čistě kriminálních gangů „indiánů“ a že i struktury s politickými a ideologickými cíli byly zapojeny do obchodování s lidmi a organizování únosů až „ze 70 %“.
- ¹¹ Svoje problémy s kadyrovskými ozbrojenci popisoval autorovi i malý prodejce stavebního materiálu, který kromě „standardních“ úplatků různým úředníkům musí odevzdávat ještě zhruba 25 % zisku kadyrovcům, přičemž jako důvod je vesměs uváděno, že je potřeba dát příspěvek do Fondu Achmata Kadyrova, což je instituce s velmi neprůhledným financováním a skutečnými výdaji. Kromě populárních, nicméně neprůhledných sociálních programů se z něj financují i požitky Ramzana Kadyrova a jeho nejbližší suity. Podobný způsob „zdaňování“ trápí i obyčejné rodiny, které vesměs trpí nezaměstnaností a snaží se udržovat malá hospodářství, a to i na předměstích Grozného. Velmi často jsou nuceny odevzdávat „dodatečnou daň“ za to, že mají příliš velký počet domácích zvířat, a tudíž je jejich počínání pojímáno jako „malý byznys“. Určení tolerovatelného počtu domácích zvířectva vždy záleží na situační libovůli kontrolorů.
- ¹² Obdobná svědectví lze nalézt v řadě textů Anny Politkovské. Ty jsou publikovány v knižní podobě pod názvem *Za čto* (Politkovskaja 2007).
- ¹³ Již v první polovině devadesátých let se Bajsarov pohyboval v promoskevských formacích a byl členem skupiny již zmíněného Ruslana Labazonova. Bajsarov se s Kadyrovem střetl, jelikož se mu po smrti Kadyrova staršího odmítl mocensky podřídit. V Čečensku byl obviněn ze závažných trestných činů a v Moskvě se jej pokusily zatknout čečenské oddíly MVD, což byl velmi nestandardní postup a ukázka Kadyrovovy drzosti, když si dovolil provádět operaci podobného typu v jiné části federace. Bajsarov byl při operaci zastřelen na rušném Leninském prospektu. *Novaja gazeta* (2011b) uvádí, že za jeho likvidaci pod krytím čečenského MVD stáli údajně příslušníci takzvaného *Nefťjanogo polku* (*Neftepolku*), což je část ozbrojených sil kadyrovců, která je formálně určena k ochraně ropného průmyslu Čečenské republiky.
- ¹⁴ Ve Vostoku sloužil i Musa Jamadajev, o jehož momentálních osudech není autorovi nic známo. Nejmladší Jamadajev Badrudidi se věnuje boxerské kariéře, je na něj vydán zatykač. Na podzim 2010 se objevily zprávy, že Isa Jamadajev a Ramzan Kadyrov našli cestu ke smíru, což bylo interpretováno jako definitivní potvrzení Kadyrovova mocenského monopolu (Gorecki 2010: 9–10; srovnej Markedonov 2008).
- ¹⁵ Zde je nutno dodat, že zmíněný únos, jakkoliv byl bezesporu teroristickým činem, obešel se bez excesivního násilí a nikomu z pasažérů letadla se nic nestalo. Jedinou podmínkou vůdce akce Šamila Basajeva bylo uspořádání tiskové konference, v níž chtěl upozornit mezinárodní společenství na situaci v Čečensku.

Literatura

- Abdullaev, Nabi (2005): *Chechnya's Organized Crime-Rebel Nexus*. Moscow: ISN Security Watch.
- Clarke, Ryan – Lee, Stuart (2008): The PIRA, D-Company, and the Crime-Terror nexus. *Terrorism and Political Violence*, Vol. 20, No. 3, s. 376–395.
- Collier, Paul – Hoeffler, Anke (2002): *Greed and Grievance in Civil War*. World Bank.
- Dishman, Chris (2001): Terrorism, crime, and transformation. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 24, No. 1, s. 43–58.
- Finckenaer, James (2005): Problems of Definition: What is Organized Crime? *Trends in Organized Crime*, Vol. 8, No. 3, s. 63–83.
- Gorecki, Wojciech (2010): Kaukaz. *Nowa Europa Wschodnia*, No. 6 (XIV), s. 9–10.
- Goriainov, Sergej (2005): *Almazы Allakha: Kto ubil Pola Khlebnikova?* Moskva: Stolica-Print.
- Hagan, Frank (2006): „Organized Crime and „organized crime“: Indeterminante Problems of Definition. *Trends in Organized Crime*, Vol. 9, No. 4, s. 127–137.
- Hendl, Jan (2005): *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hoffman, Bruce (2006): *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press.
- Hughes, James (2008): *Chechnya: From Nationalism to Jihad*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Klebnikov, Paul (2001): *Godfather of the Kremlin*. Orlando, Florida: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company.
- Kupka, Petr – Šmíd, Tomáš (2012): *Český organizovaný zločin: Od vyděračů ke korupčním sítím*. Brno: IIPS.
- Laqueur, Walter (2005): *Guerrilla Warfare: A Historical and Critical Study*. New Brunswick: Transaction.
- Lieven Anatol (1999): *Chechnya: Tombstone of Russian Power*. Yale: Yale University Press.
- Mair, Stefan (2003): The New World of Privatized Violence. *International Politics and Society*, 2/2003, ne-stránkováno.
- Makarenko, Tamara (2004): The Crime-Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organized Crime and Terrorism. *Global Crime*, Vol. 6, No. 1. s. 129–145.
- Mareš, Miroslav (2005): *Terorismus v ČR*. Brno: Centrum strategických studií.
- Markedonov, Sergej (2008): Kadyrov zavershil pokhod na „Vostok“. Centr političeskich technologij, <<http://www.politcom.ru/6169.html>>.
- Marten, Kimberley (2012): *Warlords: Strong-arm Brokers in Weak States*. Ithaca: Cornell University Press.
- Muchin, Alexej (2003): *Rossijskaja organizovannaja prestupnost i vlast*. Moskva: GNOMiD.
- Politkovskaja, Anna (2007): *Za čto*. Moskva: Novaja gazeta.
- Shelley, Louise – Picarelli, John (2005): Methods and Motives: Exploring Links Between Transnational Organized Crime and International Terrorism. *Trends in Organized Crime*, Vol. 9, No. 2, s. 52–67.
- Schneekener, Ulrich (2009): *Spoilers or Governance Actors? Engaging Armed Non-State Groups in Areas of Limited Statehood*. SFB-Governance Working Paper Series, No. 21, Berlin: Research Center (SFB) 700.
- Smolík, Josef (2014): *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Praha: Grada.
- Souleimanov, Emil (2007): *The Endless War: The Russian-Chechen Conflict in Perspective*. New York: Peter Lang.
- Strmiska, Maxmilián (2001): *Terorismus a demokracie*. Brno: CDK.
- Šmíd, Tomáš – Vačura, Vladimír (2009): Teoretické vymezení a konceptualizace fenoménu slabých a selhávajících států. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 2, s. 44–64.
- Tiškov Valerij (2002): *Obščestvo vo vooružennom konflikte: Etnografija čečenskoj vojny*. Moskva: Nauka.
- Waal, Tomas de (2003): *Black Garden*. New York: New York University Press.
- Williams, Paul (2008): *Violent Non State Actors and Natinal and International Security*. Zürich: International Relations and Security Networks.

Dokumenty

- Džalilov, Rustam (2014): Bezalternativnyj „čečenský sled“. *Kavpolit*, 28. 5. 2014, <http://kavpolit.com/articles/pozhiznennogo_sroka_za_ubijstvo_politkovskoj_malo-5188>.
- Izvestija (1995): Oružie prestupnogo arsenala. *Izvestija*, 6. 4. 2005.
- Kara-Murza, Vladimir (2008): Naskoľko sostožateljen čečenský sled v delach ob ubijstve Anny Politkovskoj i Pola Khlebnikova? *Radio Svoboda*, 18. 6. 2008, <<http://www.svoboda.org/content/transcript/453132.html>>.
- Lobodov, Anton (2006): Eto sled čečenskich avizo. *Komsomolskaja pravda*, 15. 9. 2006.
- Muratov, Mansur (2008): Kratkaja istorija antikadyrovskich buntov. *Caucasus Times*, 7. 3. 2008, <<http://www.caucasustimes.com/article.asp?id=13742>>.
- Novaja gazeta (2009): Vojna za čečenskiju neft. *Novaja gazeta*, 29. 1. 2009, <<http://www.novayagazeta.ru/inquests/46335.html>>.
- Novaja gazeta (2011a): Dva goda posle ubijstva Natalii Estemirovoj: Sledctve idet po ložnomu puti. *Novaja gazeta*, 15. 7. 2011, <<http://www.novayagazeta.ru/inquests/47217.html>>.
- Novaja gazeta (2011b): Strana-specnaz. *Novaja gazeta*, 24. 7. 2011, <<http://www.novayagazeta.ru/society/47063.html>>.
- Rozhovor s Bajevem (2010): Rozhovor s Hasanem Bajevem. Groznyj, únor 2010.
- Rozhovor s Ismajlovem (2009): Rozhovor s Vjačeslavem Ismajlovem. Moskva, prosinec 2009.
- Rozhovor s Istamulovem (2013): Rozhovor s Abdullou Istamulovem. Groznyj, srpen 2013.

KONZULTACE: ORGANIZOVANÝ ZLOČIN A TERORISMUS V ČEČENSKU

- Rozhovor s Ježijevem (2009): Rozhovor s Minkailem Ježijevem. Groznyj, listopad 2009.
- Rozhovor s Ježijevem (2012): Rozhovor s Minkailem Ježijevem. Groznyj, červenec 2012.
- Rozhovor s představitelkou organizace Zargan (2012): Rozhovor s představitelkou organizace Zargan. Groznyj, 2012.
- Švarev, Alexandr (2003): Delo o trech miliardach. *Vremja novostej*, 8. 5. 2003, <<http://www.vremya.ru/2003/82/4/35832.html>>.
- Žeglov, Alexandr – Maškin, Sergej (2006): Vrag do groba. *Kommersant*, 20. 11. 2006.

Poznámka

Text byl zpracován v rámci projektu specifického výzkumu Katedry politologie FSS MU „Volby, politické strany a prosazování zájmů II.“ (kód MUNI/A/0846/2013). Autor děkuje oběma oponentům za cenné a konstruktivní připomínky, které přispěly ke z kvalitnění textu.